

Landelijke Studiedag Levende Talen 2016

‘Dat er met liefde wordt nagedacht over het belangrijkste beroep ter wereld’

Aan het slot van de Landelijke Studiedag van Levende Talen vertelt Peter Heerschop schijnbaar achteloos een handvol amusante verhalen over de schoolpraktijk. Het zijn verhalen om te lachen. Maar de goed verstaander hoort de cabaretier én docent ook onderwijs in haar optimale typeren: elke leerling verdient aandacht, leren is het mooiste wat er is, kwaliteit kun je voelen. In wat bijna Heerschops slotwoorden zijn, vat hij de Landelijke Studiedag van Levende Talen hartverwarmend samen met de woorden: ‘dat er met liefde wordt nagedacht over het belangrijkste beroep ter wereld’.

Met liefde voor alle leerlingen

Professor Piet van Avermaet, directeur van het Centrum voor Diversiteit en Leren in Gent, opende de dag met een lezing¹ die een sprekend voorbeeld is van met liefde en oog voor alle leerlingen nadenken over onderwijs. In het oktobernummer² van *Levende Talen Magazine* van 2015 stelde Van Avermaet al de vraag hoe we ons in het onderwijs kunnen verhouden tot de meertalige realiteit van hedendaagse scholen. Moeten we meertaligheid zien als een probleem? Of juist als een troef voor onderwijsverbetering? Van Avermaet ontzenuwt een aantal misconcepties rondom meertaligheid: de thuistaal zou de oorzaak zijn van taalachterstand van leerlingen met een migratieachtergrond. Het spreken van die thuistaal op school zou daarom in het belang

van de leerling ontmoedigd of zelfs verboden moeten worden. Het oorzakelijk verband tussen taalachterstand en thuistaal bestaat echter helemaal niet; eerder is sociaal-economische problematiek de oorzaak van taalachterstand en daaraan gerelateerde schoolprestaties. Ook blijkt de meertaligheid van de leerlingen veel complexer dan vaak gedacht: leerlingen spreken met heel veel groepen buiten de school Nederlands in plaats van de thuistaal, en een complexe vaardigheid als rekenen blijken leerlingen met een migratieachtergrond in het Nederlands te doen.

De gedachte dat een taalbad in het Nederlands de beste manier is om snel toegang te hebben tot de dominante taal en schoolsucces, blijkt ook al niet houdbaar op basis van empirische gegevens. Uiteindelijk is de kwaliteit van interactie en het niveau waarop gecommuniceerd wordt cruciaal voor de ontwikkeling van taalvaardigheid. Daarmee gaat de deur open naar een heel andere benadering van meertaligheid: niet als veroorzaker van taal- en schoolproblemen, maar als didactisch kapitaal. Door de meertalige repertoires van leerlingen effectief in te zetten, worden zij niet langer gefrustreerd in het leerproces en wordt tegelijk de weg geplaveid naar versterking van de schooltaal. Leerlingen die elkaar in de thuistaal mogen helpen, moeten hun bevindingen immers altijd weer in het Nederlands terug kunnen rapporteren

Piet van Avermaet (links) en Peter Heerschop. Foto's: Frank Claessen

aan de docent.

Van Avermaet schetst de contouren van onderwijs dat een voorbeeld is van de pedagogiek die Heerschop aan het slot van de dag bepleit: een positieve insteek waarbij de docent ten aanzien van taal niet de rol van politieagent op zich hoeft te nemen, het creëren van een basis voor de groei van zelfvertrouwen van alle leerlingen en de kans voor ieder kind om zich via taal op niveau het academische repertoire eigen te maken dat zo belangrijk is voor schools en maatschappelijk succes.

Meertaligheid: redent zorg?

Van Avermaet zet de meertalige realiteit van het onderwijs zo kristalhelder in het brandpunt, dat het welhaast ondenkbaar lijkt dat Judith Richters, de voorzitter van de vereniging, in haar openingswoord juist moest wijzen op het ‘risico van minder talen’ in het Nederlandse onderwijs. Juist op een studiedag over meertaligheid moest Richters het publiek oproepen om de petitie te tekenen tegen het voorstel van Ons Onderwijs2032 om alle moderne vreemde talen behalve Engels terug te dringen tot onderdelen in het keuzedeel Taal en Cultuur.

De petitie is intussen door meer dan 4000 mensen ondertekend, en uit het elan waarmee deelnemers en workshopleiders op 4 november na de openings-

sessies met elkaar in gesprek gaan, blijkt dat behalve zorgen gelukkig nog heel veel inspiratie te delen valt. Er viel flink wat te kiezen in de twee workshoprondes. Daarnaast konden deelnemers zich laten informeren op de onderwijsmarkt en bij de stands van de genomineerden voor het Europees Talenlabel.

Prijzenfeest

Na al het denkwerk konden de congresgangers lekker onderuitzakken in de pluchen stoelen van de grote zaal van het Beatrixgebouw in Utrecht. Voor sommige aanwezigen werd het toen nog even spannend: er werden heel wat prijzen uitgereikt. De Ronde Tafel Frans mocht als eerste een prijs toekennen aan het Stedelijk Gymnasium te Utrecht, voor het ontwerpen van het origineelste lesprogramma op de Dag van de Franse Taal. Daarna nam Kees van Ruremonde de Gerard Westhoff Taaldidactiekprijs 2016 in ontvangst, uit handen van de naamgever van genoemde prijs. Elders in LTM leest u daar meer over.

Peter Heerschop reikte ten slotte de prijzen van het Europees Talenlabel uit. Het project *Keunst en fleanwurk* kreeg een eervolle vermelding. In dit project gebruiken leerlingen de drie talen Nederlands, Engels en Fries door elkaar terwijl ze tegelijk aan andere vaardighe-

den, waaronder techniek, werken.

Voor het *Language Café*, een initiatief waarin de Rotterdam Business School aan 55 nationaliteiten de gelegenheid biedt het eigen taalkapitaal binnen de organisatie in te zetten, was er een derde prijs. De tweede prijs was voor het project *Shakespeare in 5 havo*, van mavo/havo Muurhuizen te Amersfoort: een succesvol project waarin leerlingen met overtuiging en plezier aan de slag gaan met het werk van William Shakespeare. De eerste prijs én de publieksprijs gingen naar *Paris, ville de cinema/Berlin Filmstadt*. In dit vakoverstijgende project dat is ontwikkeld aan het Borromeus College te Helmond, leren leerlingen ‘meer dan ze denken dat ze kunnen’: ze reizen naar het land van de doeltaal, verbeteren daar hun taalvaardigheid en nemen ook nog eens een film op. Toppunt van het project is natuurlijk het filmgala, met de uitreiking van de ‘Gouden sterren’.

Na het applaus en de bloemen was er de borrel: alle liefdevolle denkers over onderwijs hadden een hapje en drankje meer dan verdiend op deze mooie herfst-dag in Utrecht! CR

NOTEN

1. De PowerPoint van de lezing staat op <levende-talen.nl/2016/11/21/meertaligheid>.
2. Zie het themanummer Meertaligheid op <lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltn/issue/view/327>.

Ruhrgebiet im Wandel

Landeskunde project valt in de prijzen

Tijdens de Landelijke Studiedag van 4 november 2016 won Kees van Ruremonde de Gerard Westhoff Taaldidactiekprijs. Van Ruremonde (23) is docent Duits aan het Cals College in Nieuwegein. Hij ontving de prijs voor de door hem ontwikkelde lesmodule *Ruhrgebiet im Wandel*, waarin *Landeskunde* centraal staat. Van Ruremonde over de beweegredenen van dit project: 'Ik wilde dat leerlingen meer met *Landeskunde* gingen doen. *Landeskunde* is vaak een hobbyprojectje van de docent: wat hij leuk vindt, dat doe hij in zijn les en wat docent B leuk vindt, bijvoorbeeld skiën, doet hij in zijn lokaal ernaast. Ik wilde juist een beetje weg van het hobbyisme en er meer een talig object van maken. Een object waar taalontwikkeling in zit en waarbij leerlingen een cognitieve uitdaging aangeboden krijgen waarmee ze uit de voeten kunnen.'

Het thema *Ruhrgebiet* heeft Van Ruremonde al sinds zijn middelbare-schooltijd geboeid. 'Voor mijn profielwerkstuk in v5/v6 wilde ik iets met Duits doen. Mijn docente Duits kwam toen met *Ruhrgebiet Kulturhauptstadt* (2010). We zijn ons vervolgens daarin gaan verdiepen en dat onderwerp heeft me op de een of andere manier weten te raken en me altijd achtervolgd.' Tijdens zijn studie aan de Universiteit van Utrecht

Kees van Ruremonde, winnaar van de Gerard Westhoff Taaldidactiekprijs 2016. Foto: Paul Stevelmans

kregen de plannen uiteindelijk hun beslag in een afstudeerscriptie. Hoelang duurde de voltooiing hiervan? 'Het kwam neer op driekwart semester en volle werkweken. Ik heb uiteraard literatuur moeten bestuderen, maar ik heb ook met een focusgroep gewerkt die ik heb samengesteld samen met mijn scriptiebegeleidster. Voor die focusgroep heb ik interviews ontwikkeld die ik heb afgenomen: ik ben een keer naar mijn oude stageschool gegaan, naar een school in Ermelo en ik ben een keer of twee op de Uithof geweest. Middels die interviews heb ik een behoefteanalyse kunnen doen onder docenten: wat willen docenten en wat missen docenten in hun lessen als het op *Landeskunde* aankomt? Tot slot heb ik het aan de hand van de behoefteanalyse ontwikkelde lesmateriaal aan hen voorgelegd. We hebben het bekeken aan de hand van een checklist en door middel van vragen. Al met al was het vrij intensief.'

Van Ruremonde wil met het project bereiken dat leerlingen meer bezig zijn met het doelland. 'We hebben het heel vaak over de taal: je leert leerlingen hoe ze iemand de weg kunnen wijzen of hoe ze in een restaurant iets moeten bestellen. Dat is best relevant, zeker als je een taal net leert, maar ik denk dat het zeker in de bovenbouw belangrijk is dat

je ook iets meer van het doelland te weten komt, dat je ook culturele verschillen tegen elkaar af gaat wegen. Voetbal heeft in het *Ruhrgebiet* een bepaalde status: kan ik dat vergelijken met wat ik van voetbal vind in Nederland? Er is een lied van Herbert Grönemeyer over Bochum: kan ik begrijpen dat zo'n lied überhaupt over een regio gaat en ken ik in Nederland soortgelijke liederen en wat zegt dat eigenlijk over ons als volk of als regio? Ik vond het heel belangrijk dat ook met dit soort vragen iets werd gedaan. Dat niet alleen de taal an sich wordt benut, maar ook dat de taal in de context van een regio in het doeltaal land wordt bekeken.'

Het project is bedoeld voor vwo 5 en 6. Zelf heeft Van Ruremonde het project nog niet kunnen gebruiken in de eigen onderwijspraktijk aangezien hij dit schooljaar die klassen niet heeft. Wat gaat er nu gebeuren met het project? 'Ik heb het aanbod gekregen om over het onderzoek te publiceren in *Levende Talen Tijdschrift*. Het lijkt me daarnaast leuk als het in de praktijk wordt uitgevoerd, niet alleen om te zien hoe leerlingen het ontvangen, maar ook om te zien of het werkt, precies zoals ik het heb beoogd.'

Paul Stevelmans

MVT-LERARENOPLEIDERS LEREN ERK-niveaus en vakdidactisch onderzoek

Als onderdeel van de Landelijke Studiedag van Levende Talen vond op 4 november 2016 de halfjaarlijkse werkconferentie voor lerarenopleiders moderne vreemde talen plaats. Op deze bijeenkomsten, georganiseerd door het platform van eerste- en tweedegraads opleiders van Levende Talen en het Expertisecentrum moderne vreemde talen, ontmoeten opleiders elkaar voor uitwisseling van inzichten en ervaringen uit hun werkpraktijk en wordt lopend vakdidactisch onderzoek gepresenteerd.

ERK-niveaus van leerlingen

Daniela Fasoglio (SLO, leerplanontwikkelaar) beet het spits af met een presentatie van onderzoek uitgevoerd door SLO naar de ERK-niveaus die leerlingen in het vo als eindniveau halen. Vertrekpunt waren daarbij de streefniveaus die in 2007 voor de verschillende vaardigheden zijn vastgesteld, onder andere op basis van het Cito-koppelingsonderzoek. In de afgelopen jaren hebben Cito en SLO in grote studies en samen met internationale toetsexperts uitgezocht welke niveaus de leerlingen daadwerkelijk bereiken. Het onderzoek naar lees-, luister- en schrijfvaardigheid leidde tot soms verrassende resultaten. Zo werd over het algemeen beter gelezen en geluisterd dan de streefniveaus deden vermoeden maar was het omgekeerde bij schrijven het geval. Op vakniveau waren er vaak spectaculaire uitkomsten.

Fasoglio ging uitvoerig in op het lopend onderzoek naar de nog ontbrekende vaardigheid: spreken. Momenteel voert SLO samen met Cambridge English Language Assessment een grootschalig onderzoek naar het eindniveau voor Engels uit. De belangstelling voor deelname is groot: ongeveer 2000 leerlingen (van bbl tot en met vwo) maken een adaptieve test, waarin de examinatoren inspelen op het niveau van de leerling. Bij het onderzoek naar schrijfvaardigheid werden alleen docenten geïnterviewd, nu zal ook een enquête onder alle leerlingen worden gehouden die de toets hebben afgelegd.

Versterkt literatuuronderwijs in de onderbouw Duits

De tweede workshop werd verzorgd door Elisabeth Lehrner-te Lindert (Hogeschool Windesheim) en ging over haar onderzoek naar versterkt literatuuronderwijs in de onderbouw Duits. Dit onderzoek, een promotietraject in het kader van het Dudoc-Alfaprogramma, richt zich op de vraag welke leeropbrengsten er te behalen zijn wanneer literaire teksten intensief worden ingezet in de onderbouw van het vo: kan literatuur sterker worden verankerd in het vreemdetalenonderwijs en daarbij bijdragen aan zowel een betere leesvaardigheid als het aanleren van literaire competenties? En bovenal: kan het in samenhang nastreven van deze twee doelen de kans op het bereiken ervan

vergroten? Doel van haar onderzoek is na te gaan of het leesvaardigheidsonderwijs in de onderbouw gebaat is bij meer aandacht voor literatuur en of het verwerven van literaire competenties compatibel is met leesvaardigheidsdoelen. De definitie van literaire competentie die Lehrner hanteert komt van Dirksen (2004): 'Het vermogen om met en over literatuur te communiceren, dus het vermogen om tot zinnige leeservaringen te komen met literaire teksten van allerlei niveau, en het vermogen om de reacties op die literaire teksten helder te verwoorden.'

Uit haar onderzoek (een vragenlijst onder 350 leerlingen) blijkt dat in de eerste twee leerjaren de meerderheid van de leerlingen nog nooit een Duitstalig (jeugd)boek heeft gelezen. Er is dus dringend behoefte aan didactische handreikingen voor het inzetten van literatuur in de onderbouw; hiermee kan ook worden voorkomen dat leerlingen in de bovenbouw te maken krijgen met een *Literaturschock*. Tijdens deze workshop liet Lehrner de deelnemers kennismaken met een aantal verwerkingsopdrachten uit de interventie waarmee leerlingen aan de slag zijn gegaan. Wat vooral opviel, was de creatieve insteek van de opdrachten, bijvoorbeeld een door leerlingen gemaakte video over *Hänsel und Gretel*. Dit komt tegemoet aan wat Steininger (2014) de communicatieve en methodische competentie noemt. Leerlingen verwerken de inhoud van de tekst aan de hand van een creatieve opdracht. Ook de reflectieve competentie, het herkennen van specifiek taalgebruik, in dit geval uit een sprookje, is een belangrijke component uit dit model. Het lesmateriaal omvat fictionele teksten van uiteenlopende aard (jeugdboeken, korte verhalen, gedichten, songs, boek-film et cetera) en werd op basis van een lezersgerichte benadering en met gebruikmaking van competentie modellen (Witte, 2008; Steininger, 2011) ontwikkeld. Bij een lezersgerichte benadering wordt veel aandacht geschonken aan het actieve

leesproces, de identificatie met een literaire tekst en persoonlijke beleving en ontwikkeling.

CLIL in het vmbo

Jenny Denman (Hogeschool Rotterdam) presenteerde de eerste resultaten van haar onderzoek naar CLIL in het vmbo. Het onderzoek is uitgevoerd op zeven vmbo-scholen, met een controlegroep zonder tto (alle niveaus, in totaal onderzocht ze 600 leerlingen). Het is de eerste poging om de taalontwikkeling van leerlingen op vmbo-tto-scholen in kaart te brengen. Is CLIL effectief, en is het ook effectief op alle vmbo-niveaus? Wat is de relatie tussen resultaten en individuele verschillen? Hoe denken docenten over CLIL in het vmbo, en is er een correlatie tussen de houding van de docenten en de resultaten van de leerlingen?

Denman is vier basismodellen van tto op het vmbo tegengekomen: (1) Engelse lessen naast vakken in het Engels; (2) Engelse lessen, vakken in het Engels, projecten in het Engels; (3) Engelse lessen, weinig vakken in het Engels en nadruk op vocabulaire in de overige vaklessen; (4) periodisering: zes weken alles in het Nederlands, vier weken alles in het Engels en Engelse lessen apart. De leerlingen zijn twee jaar lang gevolgd en er is drie keer een meting gedaan, aan het begin, halverwege en aan het eind. Leerlingen maakten taaltoetsen (vocabulaire, grammatica, schrijf- en spreekvaardigheid, en Nederlands vocabulaire/idioom) en beantwoordden een vragenlijst (rond motivatie en attitude). De docenten kregen ook een vragenlijst. Daarnaast werden docenten, leerlingen en tto-coördinatoren geïnterviewd. Omdat nog niet alle gegevens zijn geanalyseerd kunnen op dit moment nog geen definitieve conclusies worden getrokken. Denman heeft enkele inzichten uit de vragenlijsten en interviews gedeeld:

- De leerlingenpopulatie is meertalig: 51 thuishalen naast Engels en Nederlands, van Arabisch tot Zulu.

- Sommige leerlingen wisten niet eens dat ze zich hadden opgegeven voor een tto-school – een signaal dat in deze doelgroep niet altijd sprake is van een bewuste keuze voor tto.
- Leerlingen vinden het belangrijk dat docenten goed Engels spreken, zonder Nederlands accent en willen dat de docenten vaker Engels in de lessen gebruiken.
- De belangrijkste redenen om voor tto te kiezen zijn: (1) Engels online kunnen begrijpen en gebruiken; (2) het idee dat Engels een goede investering is voor de toekomst; (3) Engels is 'cool'.
- Uit de docentenvragenlijsten komen positieve en negatieve geluiden: tto is bijvoorbeeld motiverend, maar kunnen deze leerlingen het aan?

Ten slotte liet de onderzoeker voorbeelden van schrijf- en spreekproducten beoordelen, afkomstig uit verschillende metingen. Dat was aanleiding voor een interessante discussie over de taalvaardigheidsaspecten die leerlingen hadden ontwikkeld. ■

Alessandra Corda, Eric Kok & Marjon Tammenga-Helmantel

Wie belangstelling heeft voor het materiaal dat tijdens deze werkconferentie gepresenteerd en uitgewisseld is, kan lid worden van het online platform voor eerste- en tweedegraads lerarenopleiders (in Edugroepen) door een e-mail te sturen naar <expertisecentrummvt@iclon.leidenuniv.nl>.

De volgende werkconferentie vindt plaats op 19 april 2017 in Utrecht. De uitnodiging wordt via e-mail verspreid onder mvt-opleiders en het programma wordt op de site van het Expertisecentrum mvt gepubliceerd. Wie hiervoor belangstelling heeft, kan aan het adressenbestand worden toegevoegd door een mail te sturen naar het voornoemde e-mailadres.